

Конечно, *Читалац у науци о књижевности* представља допринос нараторским студијама Универзитета у Нишу, али као заокружена целина и утемељена синтеза, даје ново знање, изграђено на темељима које су у нашој науци на овом пољу поставили Снежана Милосављевић Милић, Горана Раичевић, Драгана Вукићевић и Јован Попов.

Др Јелена МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српску књижевност и језик

jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

НАД ЗАГОНЕТКОМ СТВАРАЛАЧКЕ БУТЊЕ

Радинко Крулановић, *Ниједи љоворници*, Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Књижевна задруга Српског националног савјета, Институт за српску културу, Подгорица, Никшић 2021

Пјеснички глас Радинка Крулановића раскошно је испољен у већ објављеним књигама поезије (*Тишином ти љоворим*, *Ријечи које не дајем олако* и *Ad fontes*). Као што видимо, двије од три његове објављене пјесничке књиге као упечатљиви симболички амблем садрже сугестију економичног, радикално редукованог језика, који се загонетним путевима пјесничког надахнућа ослобађа, упркос декларативном подривању вјере у Ријеч. У Крулановићевом случају није то само спретна оксиморонска формулација, већ је изнад свега (не)доступни знак његове пјесничке (и људске) одговорности пред захтјевношћу стваралачког чина. Опирање поетског гласа да се препусти матици благоглавољивог израза индуквало је својеврсну језичку шкртост, која је компензована богатом симболизацијом, као истинским упориштем поетског исказа.

Нова пјесничка књига *Ниједи љоворници* обнавља пјесничку запитаност над смислом казивања, потврђује неизвјесност експликације, али и потврђује наслућени епилог неумитног ослобађања. Овај сложени пјеснички механизам могли бисмо назвати *љоећиком љућње* у пјесништву Радинка Крулановића. По том својству, пјесничка књига *Ниједи љоворници* представља одазив савременог пјесничког сентимента на древни исихастички импулс, којим је озарење досезано подвигом молитвене тишине. Крулановићев лирски глас је подвижнички; предано служи васкрсењу духа и васкрсењу ријечи, како би уцјеловио модел свијета сачињеног по мјери пјесника и мудраца. Иницијални стихови, који попут мотоа симболички наткриљују збирку, посвећени су управо *Побегуоцу*,

искупитељу и спаситељу, Исусу Христосу. Безгранична пјесничка љубав према духовном, етичком и метафизичком прапочелу надахњује поетску инстанцу да се пјевањем индивидуалне и колективне судбине приближи жуђеном идеалу, поузданом Путовођи кроз зјапећу вјечност. Управо због те идеје, тишина Крулановићевог пјесничког свијета громко одзвања, а његови ниједи говорници проговарају језиком општељудских симбола који трајно настањују људско памћење.

Пјесничким циклусом „Опијело за нерођену мајку”, Крулановић отвара свијет *Нијемих говорника*. Назначена пјесничка цјелина доминантно је остварена на молитвеној жанровској структури. У њој је призван архетип Мајке, који је заснован на сугестивном призору мајчинског опраштања од свијета. Аскетска фигура старице, која брине о свему, изузев о себи, евоцира узвишену природу мајчинске улоге. На тај начин, лик мајке у Крулановићевој поезији узраста до универзалног симбола кроткости, добротe и несeбичног пожртвовања, због чега би не само конкретни пјеснички текст него и цијела композициона цјелина могла разумијети као реквијем. Наведени став аргументовано потврђује пјесма „Отргнути уздах”, у којој се мотив смрти трансформише у оживотворену, метафизичку конекцију између мајке и сина: „Она, / да не види нико, / отргну из груди / уздах ниједи / и цвијет багрема.” Мајка, дакле, постаје привилеговани ниједи говорник, који се оглашава из оностраности, шапућући вјетру, листу, птици, чији немушти језик поетски глас усваја и интегрише у властито емоционално искуство.

Успостављајући инвентар ситних предметности, поетски глас реконструише окружење преминуле мајке, обазриво опомињући да је смрт сама по себи баналност без краја. Поштеђена универзалне судбине ишчезнућа, остаје једино чврста духовна веза мајке и њеног потомка, која се конституише инстинктивном приврженошћу, а одржава суптилним, прећутним метафизичким сагласјем. Онеспokoјавајућа сумња поетског гласа у комуникациону постојаност нијемих говорника продукује низ пјесничких епистола, намијењених мајци – непрежаљеном адресату. Минимизирајући рационални резон, лирски глас суверено доминира пољем слутње и парадокса, због чега се пјесничкој истини не може ништа приговорити: „Чекати се могу само они / који неће доћи! / Који неће доћи!! / Који неће доћи!!!” Пјеснички императив *Нек њихује све*, показује латентну помиреност с доминацијом танатоса у свијету чији динамизам потиче једино од пјесничког активизма, надахнутог искомском љубављу и ведрином негдашње породичне идиле.

Циклус пјесама „Камено те будим” евоцира петрификовани идентитет успомене, чија увјерљивост пркоси опасности заборава. Амбивалентна симболика камена, обременењена фолклорним доживљајем, сугерише слику противрјечности Божије творевине. У том смислу, мотив камена у Крулановићевој поезији има фундаментално важење, будући

да посједује магијску моћ трајања, насупрот пропадљивој материји у коју се наизглед утапа. Камен као симбол страдања актуализује се у имагинарном дијалогу с домаћом литерарном традицијом, из које се издваја творац „Камене успаванке”, Стеван Раичковић. Символизација камена у овој композиционој цјелини отвара проблем катарзичног ефекта, захваљујући којем се пјесничка инстанца ослобађа претешког унутрашњег бремена: „Све сам сузе исплакао. / Нема каменице / коју нијесам накапао.”

Симбол камена, развијен кроз више пјесничких текстова, у епическом дијелу назначеног циклуса испоставља се не само као индивидуална – пјесникова него и као колективна – судбина српског народа. На тај начин успостављена је увертира за сљедећи циклус, који је остварен у знаку народног осјећања и идеала. Стога и не чуди десетерачки интониран назив композиционе цјелине „Над Косовом тама починула”. Тематизујући јунаке и задужбине немањићког доба, пјеснички глас сугерише најдубљу традицијску заснованост средњовјековног слоја у савременом пјесништву. У пјесниковој визији стапају се древно и оовремено варварство, упризорено апокалиптичким сликама трагичког неразумијевања трансцедентног потенцијала српског сакралног блага.

Прилажући лирски допринос одавно формираном култу Стефана Дечанског, поетски глас укршта контрастне слике постојаности светиње, на једној, и недоличног држања туђинске војске, на другој страни. Тим начином, српско наслеђе заузима позицију нијемог говорника – свједока укоријењености српског народа на косовско-метохијском тлу. Нижући записе посвећене косовском поднебљу, пјесник постаје ходочасник, чијем поклоњењу се ниједи говорници одазивају. У назначеном пјесничком циклусу показује се вјечита обновљивост косовске етике којој пјесник Крулановић предано служи, а која има општељудско, васељенско обиљежје. Пјесничка сугестија универзалног карактера косовске духовне топонимије огледа се у ишчекивању догађаја који укида разлику између живота и смрти: „Само кад би крила спустио, / да нагледамо се барем сјаја твога, / из мртвих уста брујала би пјесма / Христос воскрес, Христос воскрес! / Воскресе, Царска лавро! / Најљепше пјевају мртва уста, / она су пјесме жељна.” Свијет нијемих говорника је, између осталог, свијет почивших који чекају васкрсење и живот будућег вијека.

Специфичност Крулановићевог пјесничког поступка јесте жанровска хибридна, заступљена у пјесмама косовског надахнућа, гдје се родољубиво осјећање неријетко оплемењује љубавним сентиментом. У таквим текстовима подтекст се филигрански издваја из централног мотивског усмјерења, постепено преузимајући симболичко ткиво пјесме. Таквим заокретом пјеснички глас „припрема” читаоца за сљедећу композициону етапу, остварену на уланчавању сродних пјесамa.

У пјесничком циклусу „Ниједи говорници” развија се нови симболички рукавац пјесничког свједочења, према којем судбину безгласних

говорника на себе преузимају заточници језика – бранитељи српског језика, ућуткани и понижени дугом рђавом управом и тоталитаристичком праксом. Судбина просветитеља, сведена на негдашњи број 14, или савремени 27, нијемо говори о етичком билансу времена у којем се неподопштина насилног сузбијања српског језика и писма одвијала. И бројеви су ниједи говорници, путоказ преовлађујуће духовне оскудице наспрам изузетности усамљених бунтовника. Поименични попис знаних нијемих говорника у епилошком дијелу збирке назначује неопходност помињања подвижника, чија лојалност српском језику заслужује наклон и угледање покољења. Улогу нијемог говорника некада заузима и жена, као предмет обоготворене пјесничке жудње и наклоности: „Чекам да се вратиш, / и донесеш све што ми недостаје, / претварајући се у пјесму / коју ми нијемо говориш.” Ову скупину пјесама, такође, одликује ћутња, као најпозданији знак међусобног препознавања оданих љубавника.

Сакрализацијом тишине кроз форму прозног записа, Крулановић ставља печат на сопствену поетичку константу – пјесничко завјетовање на врло продуктивну, стваралачку ћутњу, чију умјетничку логику читалац може спознати само преданим рецептивним дијалогом с *Нијемим говорницима*.

Мр Радоје ФЕМИЋ
Универзитет Црне Горе
Филолошки факултет у Никшићу
Студијски програм за српски језик и
јужнословенске књижевности
radojef@gmail.com

О МАГИЈСКИМ ИЗВОРИШТИМА УСМЕНЕ ЛИРИКЕ

Јасмина Јокић, *Маијско извориште њоејској: ојледи о усменој лирици*,
Филозофски факултет, Нови Сад 2019

Монографија *Маијско извориште њоејској: ојледи о усменој лирици* трећа је објављена књига др Јасмине Јокић, професорке Одсека за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду. Девет радова обједињених у овој књизи пред читаоца износе резултате истраживања предузетих на бројној и разноврсној поетској грађи народне лирике (краљичким, лазаричким, додолским, јеремијским, спасовданским, свадбеним, љубавним, митолошким, побожним песмама, баладама, тужбалицама), обележених настојањем да се досегне до полазне тачке поетског